

אדער פלאגאדע דעמורדע

מתוך אוצרותיו של הרב זאב (וואלף) זיכערמאן שליט"א

פלאגאדע דעמורדע

הדלקת נרות שבת במנורה של שבעה קנים

בשלחן ערוך (י"ד סי' קמא ס"ח) נפסק להלכה שאסור לעשות מנורה בת שבעה קנים, שלא תדמה לתבנית מנורת המקדש. וכתבו הפוסקים [כן הביא בפתחי תשובה (שם ס"ק יד) בשם הבכור שו"ר] שהאיסור הוא גם כשהקנים עומדים בעיגול [היינו שהקנים מסובבים בעגולה את העמוד האמצעי של המנורה], כנהוג בנרות שבת ויו"ט. אך מבואר שם בשלחן ערוך ובמפרשים, שזה דוקא במנורה של ברזל או כל סוג מתכת שכשרה במקדש, אבל בשל עץ וחכוכית שפסולה במקדש ליכא בזה איסור.

חידוש נפלא הראה לי ידידי עוז הר"ג רבי דוד יונה רזנבוים שליט"א בשו"ת 'אבן יקרה' להגאון רבי בנימין אריה הכהן ווייס זצ"ל (ה"א סי' נט), שדן בשאלת מתפללי הקלוז' שפרעמישלאן שעשו מנורה חדשה בת שבעה קנים ולאחר מכן נודע להם על האיסור שבדבר, ואינם רוצים להתוודע שני קנים ממנה שלא להפסיד יופיה והדרה, ושאלו איזה תקנה יש לעשות למנורה יפה זו.

לאחר דין ודברים כתב להם, שאם יעשו למנורה זו איזה פגם, שפגם כזה היה מעכב הדלקת המנורה שבמקדש, תהיה המנורה מותרת, וכיון דשבעה קני מנורה מעכבין זה את זה כדאיתא במסכת מנחות (דף כ"א ע"א), ולכן אם יסתם המסגרת שתי פיות שלא יוכלו להדליק שם אין ספק שהמנורה מותרת כיון שלא נשארו אלא חמש נרות.

כעין היתר זה כתב הגאון החכם צבי ז"ל בספרו (סי' ס) להחיד להשתמש במנורה בת שבע קנים, באופן שמדליקים עליה שמונה נרות או יותר.

אולם הגאון רבי יוסף שאול נאטאנאהן זצ"ל בשו"ת 'שואל ומשיב' (מהדורק ח"ג סי' ע"א) חלק על דברי החכם צבי הנ"ל וביאר שהעיקר תלוי בקנים ולא בנרות, ואם יש במנורה שבעה קנים אזי המנורה אסורה אף אם מדליק שם יותר משבעה נרות. ולכאורה לפי דבריו, הרי הוא חולק גם על מה שהתיר באבן יקרה הנ"ל, שכיון שיש במנורה שבעה קנים אסורה בכל אופן, אף אם יסתם בה כמה פיות ושוב לא יוכל להדליק בה שבעה נרות. ויש לעיין בזה.

ובמנורה בת שבעה קנים שאין לה רגל והיא תלויה מהתקרה, דנו האחרונים אם מנורה כזו דומה להמנורה שהיתה במקדש, יש אוסרים [אגרות סופרים (סי' מו) בשם הגאון רבי עקיבא איגר זצ"ל], ויש מתירים [עיין שו"ת הגאון רבי חיים רפפורט (י"ד סימן כה) והביאו רבינו ז"ע בדרכי תשובה (י"ד סי' קמא ס"ח)].

סתימת החלונות לאחר הדלקת נרות שבת

בספר 'ליקוטי אמרי פנחס' (שער הספורים אות נ"א) מובא מה שקיבל הבעש"ט ז"ע מהרה"ק רבי פנחס מקארין ז"ע, ענין סתימת החלונות אחר הדלקת נר שבת, לכל יתראה אור הנר לחוץ שלא יהיו החיצונים מאור הקדושה של נר שבת.

הדלקת נר לכבוד נפש האב או האם לכבוד שבת

בספר 'פה ללב' (ח"ב סי' רס"ג אות י"א) ח"ל: "כתב הרב חמדת ימים בפ"ד דשבת דף ל"ט ע"א, גם היא נזהר להדליק נר

לכבוד נפש אביו ואמו בתוך שנתם, והמת יהיה לו נחת רוח כי בליל שבת באים לבקר את ביהם כמעשה דרבי (כתובות קג), כי על כן ראוי אלו כח הקודמין להנהיג להיות כל איש בביתו נר מיוחד לנפש המת. וזו עוד היום בני אשכנז מחזיקים כמענה הזה ונהגים בו מאוד, ומדראיות שהביא נראה דיש לנהוג כן לעילוי נפש חוריו אף לאחר י"ב חודש, וכדרך שכתבת"י וכו'.

הדלקת נרות שבת בשמן נס

יש להסתפק, האם אפשר לקיים מצות הדלקת נר שבת בשמן שנוצר בדרך נס. והנה דיעה מעשה בביתו של רבי חנינא בן דוסא המובא במסכת תענית (ס"ה) שנתחלה לה שמן בחומץ והדליקו בחומץ, והייתה עצובה, והרגיע אותה אביו ואמר לה, "מה איכפת לך, מה שאמר לשמן וידלוק הוא יאמר לחומץ וידלוק", והיה הנר דולק עד מוצאי שבת. והרי שם באמת היה חומץ וטענה ולאחר הדלקה נזכרה שאיט שמן, אך להדליק נר שנוצר ממעשה נס, אולי על זה נאמר הכלל שאסור ליהנות ממעשה נסים כדמשמע מהגמרא במסכת שבת (ל"ב).

ויש לדייק בדברי רבי חנינא בן דוסא, שלא אמר לביתו להדליק בחומץ, אלא אמר לה שמה שהדלקת כבר בחומץ, מי שאמר לשמן לדלוק הוא יאמר לחומץ וידלוק.

והנה בדרום נחמן בן עזיאל על הפסוק "והנשיאים הביאו" (שמות ל"ב), וזה לשונו: וענין שמאי אולין לפישון חללין מחמן ית אבני בודלח חילא וית אבני אשלמותא לשקעא באיפדא ובחושנא ומחן יתרון באנפי מדברא אולין רברבני ישראל ומייתן יתרון לצורך עיבודתא ותייבין ענין שמאי ואולין לן עדן ונסבין מחמן ית בושמא בחירא וית משחא דיתא לאנדרותא וית אפרסמא דכיא למשח רבוחא ולקטורת בוסמאי. הרי מבואר מדבריו שהנשיאים הביאו שמן להדלקת המנורה כגון עדן. ואם כן יש לומר שהדלקה לצורך מצוה מותרת, ואין זה בגדר של נהנה ממעשה נסים.

הדלקת נרות שבת בבית הכסא

שאלה נפלאה באה לפני הגאון רבי יצחק זילברשטיין שליט"א בענין חלה הנמצא בבית חולים שאין לו אפשרות להדליק נרות שבת בחדרו עקב המכשירים הרפואיים הנמצאים שם ויש בזה גם חשש דליקה, האם יכול לעשות בריכה על הדלקת נרות שבת בחדרו ולהיכנס להדליק את הנרות בבית הכסא. ובמשיכיל ראשון יש לומר שאסור להדליק שם, כמו שאסור להדליק נרות חנוכה במקומות המטונפים, כמבואר בביאור הלכה (סי' תתק"ח ד"ה שמע) שזה בכלל ביזוי מצוה.

ובספרו 'חשוקי חמד' על מסכת שבת (כ"ט) כתב חידוש פלא, שאפשר להדליק בבית הכסא ואין מצוה זו דומה להדלקת נרות חנוכה, שנרות שבת עושים להשתמש לאורה ולכן יש לדלוק בכל מקום שצריך שם אור, ולא שייך בזה ביזוי מצוה, שזו היא המצוה שיהיה אור בכל מקום שהולך שם בשבת. והביא ראיה ממה דאיתא בירושלמי מסכת פסחים (פ"ד ה"ד) שמדליקים נרות שבת בבתי כנסיות ובבתי מרחצאות, ולכאורה אם צריכים להדליק בבית המרחץ הוא הדין שיש להדליק בבית הכסא. ואם צריך להאיר מקומות החשוכים אף אם הם מטונפים, אין זה נחשב לביזוי מצוה. [אך הוסיף דיש להזהר להתנהג בצניעות יתירה ליד הנרות].

וגיסו הגאון רבי חיים קניבסקי זצ"ל הביא ראיה לדבריו מהירושלמי הנ"ל, שבמקום 'בתי כנסיות' יש גירסא אחרת 'בתי כסאות', ולגירסא זו הרי הוא ירושלמי מפורש שלכתחילה מותר להדליק נרות שבת בבית הכסא.

ויש להביא ראיה ממה שכתב ב'ביאור הלכה' (סי' תקפ"ח ד"ה שמע) שדן לענין תקיעת שופר כשגופו אינו נקי או שהוא במקום שאינו נקי, שיש לחלק בין האומר דברי תורה ותפילה שאסור להזכיר את ה' במקום כזה, מה שאין כן כשמקיים מצוה לא מצאנו שיהיה איסור בזה, כמו שלא מצאנו איסור ללבוש ציצית במקום שאינו נקי. ואם כן הוא הדין להדליק נרות שבת במקום מטונף אם אינו אומר ברכה שם לכאורה אין בזה צד איסור.

חלקו של האיש במצוות הדלקת נרות

במדרש נחומא ישן (פרשת מצורע) כתוב: "תנו רבנן מניין שהיית אדם להיות זריו ומזורז בהדלקת הנר, שנאמר (ישעיה נ"ח יג) 'אקראת לשבת עונג', זו הדלקת הנר, ולמה נמסרו לאשה, אמר הקדוש ברוך הוא היא כבתה נר של עולם, דכתיב (משלי כ"ו) 'נר אלהים נשמת אדם' לפיכך תשומר מצות נר".

וראה ו'ספר 'זימנע"ץ' בסידורו (פרדיון בית מ"א אות כ"ט): "על הבעל מוטל הכנת הנרות והשמן והפתילות והאשה תדליקם". וכן כתב הח"י אדם (מלא ס"ה ס"א) דנכון הוא שהבעל מדליק תחילה בערב שבת ומכבה כדי שיהיה נוח לאשה להדליק. אך הוסיף היעב"ץ שם חידוש פלא וכתב: "וכתבתי בחיבורי, שאם קדם הבעל והדליק, צריך לשלם לה שכר מצוה וברכה עשרה זהובים".

אמנם בשו"ת 'מגדנות אליהו' (ה"א סי' צ"א) הביא ראיה ממה שכתב בשו"ע הרב (סי' רס"ב בקונטרס אחרון סק"ב) דהא דאי האשה אינה אלא שלוחו של הבעל, דעיקר הטלת שלום בבית עליה ידידה רמיה שהוא הבעל הבית, ונמצא דלפי דבריו באמת המצוה מוטלת על הבעל, והאשה היא רק שליח של הבעל, וכעת כשהטף והמצוה לא רצה לעשותה שליח במצוה שלו. ולפי דברי הרב ז"ל נמצא שהוא חולק על דברי היעב"ץ הנ"ל, וכן הוא דעת החיד"א בספרו 'פתח הדביר' (סי' רס"ג) שהבעל אינו צריך לשלם לה.

הדלקת נרות סותם פי השטן

במסכת שבת (ק"ט): איתא: "תניא, רבי יוסי בר יהודה אומר, שני מלאכי השרת מלוין לו לאדם בערב שבת מבית הכנסת לביתו, אחד טוב ואחד רע. וכשבא לביתו ומצא נר דלוק ושלחן ערוך ומטתו מוצעת, מלאך טוב אומר 'הי רצון שתהא לשבת אחרת כך'. ומלאך רע עונה 'אמן' בעל כרחו. ואם לאו, מלאך רע אומר 'הי רצון שתהא לשבת אחרת כך'. ומלאך טוב עונה 'אמן' בעל כרחו.

רמז נפלא בענין זה כתוב ב'בעל הטורים' בפרשת תרומה על הפסוק "ועשית מנרת" (שמות כ"ה ל"א), וזה לשונו: "ז' פעמים כתיב 'מנורה' (בפסוקים לא - לה) כנגד ז' דקיעים (היגיה יב), וז' ארצות (פרד"א יח), ואין בפרשת מנורה אות סמ"ך וכן במעשה בראשית (ב"ר י"ז ו'), לומר במקום נר אין סטן ואין מו"ק, ובזכות נר מצוה ותורה אור סותם פיו של שטן מלהשטיין".

יום שני כ סיון - רבי אלעזר פלעקלס ז"ל - שו"ת תשובה מאהבה

הגאון רבי אלעזר פלעקלס זצ"ל, נולד בפראג ביום כה אב תקי"ד, לאביו רבי דוד ז"ל. היה תלמיד מובהק של הגאון בעל נודע ביהודה ז"ע. בשנת תקל"ט נתקבל לאבדק"ק גוטיין, ובשנת תקמ"ג חזר לעיר מולדתו פראג ונתמנה שם לדיין בבית דינו של רבו הנ"ל, ולאחר פטירת רבו מילא את מקומו כראש ב"ד דק"ק פראג. חיבר שו"ת 'תשובה מאהבה', 'אהבת דוד', 'מבשר טוב', 'חזון למועד', 'מילי דשמיא', 'מלאכת הקודש', 'נפש דוד ונפש חיה', 'עולת חודש', 'עולת עני', 'עולת ציבור'. נפטר בפראג ביום כ סיון תקפ"ו, ושם מנוחתו כבוד.

הוא היה אומר - רבינו בספרו שו"ת תשובה מאהבה (ח"א סי' כו) דן בשאלה, אם יכולים להשיב את החייב שבועה בנקיטת 'ספר הזוהר', ומצדד לומר דאין להשיב את החייב שבועה בנקיטת ספר הזוהר, שאין זה מתורתו של התנא האלוף רבי שמעון בר יוחאי אלא המצאה של זייפנים. וכן היעב"ץ בספרו 'מטפחת ספרים' (ח"א סוף פ"ב) כתב שיד זרים וזייפים שלטו בספר הזוהר.

רבי צבי הירש פיליב ז"ל - צמח ה' לצבי

הגה"ק רבי צבי הירש ז"ע נולד בשנת תצ"ז בערך, לאביו הג"ר שלום זעליג זצ"ל, נכד השר הנכבד רבי שאול וואהל ז"ל, מגזע רש"י הקדוש. היה מתלמידי המגיד הק' ממעזריטש ז"ע, והרה"ק רבי יחיאל מיכל מזלאטשוב ז"ע. בשנות תק"ל נתמנה למגיד משרים דק"ק דאלינא שבגליציה, ואח"כ בק"ק נאדבורנא ועל שמה נתפרסם. הרבין שם תורה והעמיד הרבה תלמידים, ביניהם הגאונים: רבי מנחם מענדל מקאסאב, רבי צבי הירש מזידיטשוב, רבי אברהם דוד מבוטשאטש ז"ע, ועוד. ספרו צמח ה' לצבי נדפס לראשונה ע"י בן המחבר בבארדיטשוב בשנת תקע"ח. חיבר עוד: 'אלפא ביתא' הנהגות ישרות ומדות טובות על סדר הא"ב, 'מילי דאבות' על מסכת אבות, 'שפתי קדושים' עה"ת ותהלים. נפטר ביום כ סיון תקס"ב.

הוא היה אומר - בדבר הנפלא שיש בעלי חיים שחוש הראיה שלהם מפותח יותר בחושך כתב רבינו בספרו (בהפטרע על פרשת כי תבא), וז"ל: 'יש חיות שמאידים בלילה מן אור עינים שלהם, ורואים לאור'.

רבי יאודה גז ז"ל - נחל יאודה

הגאון המקובל רבי יאודה ב"ר יעקב חי גז זצ"ל נפטר בירושלים ביום כ סיון תר"ג. הותיר אחריו את ספרו נחל יאודה שהוא פירוש על התורה בדרך גלה ונסתר, נדפס בירושלים עיה"ק בשנת תרצ"ג ונקרא גם בשם 'נחל יעקב'.

הוא היה אומר - בילקוט ראובני הביא בשם ספר 'ציוני' (פרשת שמות, ד"ה וילך) דבר נפלא מאד, שמשנה רבינו ע"ה נברא בצלם דמות אשה. וכתב שהוא סוד כמס ומופלא. ורבינו כתב בספרו 'נחל יאודה' טעם לזה שהוא משום שפרעה גזר רק על הזכרים, אבל על הנקיבות אמר 'וכל הבת תחיו' (שמות א כב), ולכן נעשה נס למשה, ונולד בדמות אשה, בכדי שכשיראו אותו המצריים יראו דמות אשה ויאמרו 'בת היא', ולא יגעו בו.

יום שלישי כא סיון - רבי שלמה שפירא ממונקאטש ז"ל - שם שלמה

הגאון הרה"ק רבינו שלמה שפירא ז"ע אבדק"ק סטריזוב ואח"כ מונקאטש, נולד בריבאטיטש ביום שביעי דחנוכה בשנת תקצ"ב, לאביו הרה"ק רבי אלעזר ז"ע אבדק"ק לאנצהוט ובעל מחבר ספר 'יודעי בינה' עה"ת, בנו של הרה"ק רבי צבי אלימלך ז"ע בעל 'בני יששכר'. בהיותו כבן ארבע עשר לקחו הרה"ק רבי יקותיאל שמעלקא זצ"ל בנו של הרה"ק רבי משה לייב מסאסוב ז"ע לחתן. אחר גישוואי דר בק"ק סאסוב, ושימש שם כדיין ומורה צדק עד שנת תרט"ז בערך, ואז נתמנה לכהן פאר ברבנות ק"ק סטריזוב למלא מקום אביו שנתמנה אז לאבדק"ק לאנצהוט, ושרת שם בקודש משך כ"ו שנה עד שנת תרמ"ב, ואז נתמנה לכהן פאר כאב"ד עיר ואם בישראל מונקאטש. והמלך שלמה ישוב על כסא מלכותו בק"ק מונקאטש עד פטירתו ביום כא סיון תרנ"ג, ושם מנוחתו כבוד. רבינו השאיר אחריו כמה חיבורים, והם: 'שם תורה' עה"ת, 'שם שלמה' על המועדים ודרושים, 'יריעות שלמה' על מסכתות קטנות, 'שם שלמה' על תהלים, 'טיב קידושין' על מסכת קידושין. בצוואתו כתב רבינו שלא להדפיס שום חיבור מחיבוריו, אבל הרבה מדברי קדשו הובאו בספרי בנו הגה"ק רבינו בעל דרכי תשובה ז"ע וכן בספרי נכדו הגה"ק רבינו בעל מנחת אלעזר ז"ע.

הוא היה אומר - בטעם שנהוג אצל חסידים להזכיר אצל צדיק שמות בקוויטל כתב בעל 'מנחת אלעזר' בשם זקינו רבינו בעל השם שלמה ז"ע (בכת"ק על המועדים) שהענין הוא על פי דברי הגמרא במגילה (טו.) 'מה כתב שלמה שלזכותן של ישראל אינו נמחק, כתב שלמעלה לא כל שכן', כלומר שעל ידי שהצדיק קורא אותם ומתפלל בפיו ולבו שיתקיים מה שכתוב בהפתקא 'כתב שלמעלה' לטובה, ואינו נמחק, מכל שכן 'כתב שלמעלה', שהיחזק תפילתו בספר ותעשה רושם לטובה.

רבינו בעל מנחת אלעזר ממונקאטש ז"ע בספרו 'מאמר זכרון צדיקים' בהספידו על זקינו הנ"ל, סיפר שאיזה ימים קודם הסתלקותו קרא לשמש הזקן של החברה קדישא דק"ק מונקאטש,

ושאל אותו על אחוזת קבר בבית החיים אשר שמה אהל משכן כבודו ז"ע אם במקום ההוא אין שם מים כשיחפרו בקבר. והשיב לו השמש: כי שם לא נמצא מים, מפני שהוא גבוה קצת. וביאר רבינו בעל מנחת אלעזר ז"ע את כוונת זקינו הקדוש ז"ע, שדאג שלא ימצא מים בקברו, מפני שצריך שיהיה עיכול הבשר רק ע"י הקרקע, בסוד 'כי עפר אתה ואל עפר תשוב', ולא ע"י מים.

רבי שמעון סופר ז"ל - התעוררות תשובה

הגאון רבי שמעון סופר זצ"ל הי"ד נולד בפרעשבורג ביום כה אייר תר"י, לאביו הגאון רבי אברהם שמואל בנימין סופר זצ"ל בעל 'כתב סופר'. נתגדל ונתחנך על ברכי אביו זצ"ל, וממנו שאב מעיינות התורה והקדושה. בשנת תרמ"א נתמנה לכהן פאר כאבדק"ק ערלוי, שם הרבין תורה והעמיד תלמידים רבים והגונים. שרת שם בקודש למעלה מששים שנה כולן שוין לטובה, עד שפרצה מלחמת העולם השנייה, ונעקד עקה"ש באוישוויץ ביום כא סיון תש"ד, בהיותו זקן ושבוע ימים בן צ"ה שנה. השאיר אחריו ברכה: שו"ת 'התעוררות תשובה', 'שיר מעון' על התורה. וכן הוציא לאור הרבה מספרי אבותיו 'החתם סופר' וה'כתב סופר' זצ"ל.

הוא היה אומר - רבינו בספרו שו"ת 'התעוררות תשובה' (ח"ב סי' רסט) חקר בדיון מי שנתאחר באמירת הלל ושתיית כוס רביעי מארבע כוסות וכבר עלה עלות השחר, וכך הוא כותב 'בחלומי היה ליל יום טוב שני של פסח על הסדר, ורציתי למזוג כוס רביעי ולומר הלל, וכבר עלה השחר, ונסתפקתי אם יוצאים עוד לומר אז הלל ולשתות כוס רביעי, כיון שהוא עוד קודם גץ החמה, ונחשב כמי שהיה אנוס ולא קרא קריאת שמע של לילה, דיוצא ידי חובת קריאת שמע עד הנץ החמה. וע"ש שלעיקר הדיון אין זה דומה לקריאת שמע, אבל מכל מקום מדי ספק לא יצא, ועל כן 'לעניית דעתי יש להחמיר לגמור את ההלל ולשתות את כוס רביעי גם אם כבר עלה השחר, אבל בלי שיחתום ברכת יהללך, משום ספק ברכה לבטלה, וגם לא יברך על כוס רביעי משום ספק ברכה'.

וכתב שם עוד חידוש פלא להלכה 'ואין לפקפק בזה דהא כיון שעלה עמוד השחר האין יכול לשתות כוס רביעי קודם תפלת השחר, הלא אסור לטעום אז משום 'לא תאכלו על הדם' (ויקרא יט כו) כדאיתא במסכת ברכות (י.) דיש לומר כיון שהתחיל בהיתר, שהתחיל הסדר קודם חצי שעה ליום, ולא ידע שימשוך לתוך היום, מותר לשתות וכו', ומכל שכן בזה כששותה כוס זה לשם מצוה מקבל בזה גופא עול מלכות שמים' וכו'.